

УДК: 339.56

DOI: 10.31891/2307-5740-2020-278-1-6

ЄЛІСЄЄВА О.К.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ЗА УЧАСТЮ У ЗОВНІШНІЙ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ У 2018 РОЦІ: СТАТИСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Для комплексного розуміння місця України на світовому ринку та визначення основних товарів, суб'єктів господарювання, що виходять на ринок, розглянуто зовнішню торгівлю України в розрізі регіонів. Кожен регіон України спеціалізується на виробництві певних груп товарів, які йдуть на експорт і в той самий час є споживачами імпортованої продукції. В статті розглядаються питання, пов'язані з діяльністю регіонів України та їх участю у зовнішній торгівлі у 2018 році. Проведено рейтингову оцінку регіонів України у 2018 році з метою визначення найбільш соціально-економічно розвинутих областей, та тих, яким потрібна додаткова допомога. Проаналізовано зміни в рейтинговій оцінці місця регіонів у загальному рейтингу за обсягами зовнішньоторговельного обороту у 2018 році порівняно з "довоєнним" 2014 роком. Наведено структуру учасників зовнішньоекономічної діяльності за факторами та представлено результати з використанням методу графічного аналізу. Результати проведеного дослідження можуть бути використані під час аналізу загальної ситуації регіонального розвитку України, а також з метою визначення соціально-економічного розвитку окремого регіону.

Ключові слова: регіон, рейтинг, оцінка, валовий регіональний продукт, чисельність населення, торгівля.

YELISYEYeva O.

Dnipro National University named after Oles Honchar

RATING ASSESSMENT OF REGIONS OF UKRAINE FOR PARTICIPATION IN FOREIGN TRADE IN GOODS IN 2018: STATISTICAL ASPECTS

Trade activity of the country is the main driver of its economic and social development. Trading operations contribute to: the sale and purchase of necessary resources, currency exchange, increased communication between partners, the conclusion of trade agreements and, in the conditions of competition, improving the quality of products. Foreign trade, in turn, allows to strengthen the interconnections between the countries of the world, to obtain foreign products into the domestic consumer market and to sell domestic products on the world market. Sales of high-tech and competitive products on the international market indicate the production and economic capabilities of the country, and the purchase of goods on the world market, in turn, allows to determine the main demand of the population of the country. In order to have a comprehensive understanding of Ukraine's place on the world market and to identify the main commodities, entities entering the market, it is advisable to consider Ukraine's foreign trade in the context of regions. Each region of Ukraine specializes in the production of certain groups of goods that are exported and at the same time are consumers of imported products. The article deals with issues related to the activities of the regions of Ukraine and their participation in foreign trade in 2018. A rating of regions of Ukraine in 2018 was conducted to identify the most socio-economically developed areas and those in need of additional assistance. Changes in the rating of the place of the regions in the overall rating of the foreign trade turnover in 2018 compared to the "pre-war" 2014 are analyzed. The structure of participants of foreign economic activity by factors is presented and results are presented using the method of graphical analysis. The results of the study can be used in the analysis of the overall situation of regional development of Ukraine, as well as to determine the socio-economic development of a particular region.

Keywords: region, rating, estimation, gross regional product, population, trade.

Постановка проблеми. Основна проблематика аналізу регіонального розвитку України полягає у значній диференціації регіонів за рівнем соціального, економічного та фінансового розвитку.

Міста-мільйонники є найбільш розвиненими, в них зосереджена значна частина фінансових ресурсів, великі підприємства-виробники високотехнологічної експортоорієнтованої продукції та велика кількість населення. Натомість у малих регіонах зосереджується, зазвичай, агропромислове виробництво та натуральне господарство.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Основним джерелом офіційних статистичних даних з регіонального розвитку України є публікації Держстату: щорічні комплексні збірники та публікації за профільними статистичними спостереженнями.

Теоретичний аспект регіонального розвитку України вивчався такими відомими вченими: О. О. Логвиненко та І. М. Сорокотяга "Зовнішньоекономічні зв'язки регіонів України" – автори надають характеристику регіонів України з погляду їх входження до системи зовнішньоекономічних зв'язків. Л. М. Матросова та Л. О. Пруднікова у праці "Аналіз методик оцінки соціально-економічного розвитку регіонів" порівнюють різні методики оцінки соціально-економічного розвитку регіонів. О. В. Гладкий в своїй статті "Зовнішньоекономічні зв'язки регіонів України" розкрив особливості міжнародних зв'язків господарського комплексу різних регіонів України.

Основна мета дослідження полягає у побудові рейтингової оцінки регіонів України у зовнішній торгівлі за показниками для визначення найбільш та найменш розвинених регіонів.

Виходячи з мети, в роботі поставлені наступні завдання:

- побудова рейтингу регіонів України у 2018 та 2014 роках;
- аналіз відмінностей у рейтинговій оцінці регіонів за два періоди;

– оцінка необхідності проведення подібних досліджень та можливості їх застосування для скорочення диспропорцій регіонального розвитку України.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах ринкового розвитку економіки України важливим завданням під час аналізу загального економічного розвитку держави є також аналіз соціально-економічного розвитку кожного регіону окремо.

Для цього аналізу необхідні повні та достовірні дані про соціально-економічний стан регіону, його перспективи, можливості та ін. Без наявності таких даних неможливо розробити стратегію розвитку регіону або подолати диспропорційність соціально-економічного його розвитку [1].

З цією метою необхідно, перш за все, визначити найбільш розвинені регіони України та виявити причини їх стрімкого розвитку та лідируючих позицій.

Провести подібне дослідження можливо побудувавши рейтинг регіонів за певними показниками.

Рейтинги загалом використовуються для порівняння чи упорядкування об'єктів за певними властивостями.

Рейтинг – це узагальнююча, інтегральна оцінка, яка вказує на позицію j -ї одиниці сукупності на певній шкалі. Для учасників економічного процесу рейтингова оцінка є орієнтиром, на основі якого обирається стратегія поведінки [2].

Оцінки збалансованості зовнішньої торгівлі товарами різняться не тільки за товарними групами, але і за регіонами країни. Для узагальнення рівня розвитку зовнішньої торгівлі товарами за регіонами України використовується побудова рейтингових оцінок. Одним з методів рейтингового оцінювання є метод багатовимірної середньої. Побудова рейтингу здійснюється за певною послідовністю [3]:

1) розраховується середнє значення за кожним показником:
$$\bar{x} = \frac{\sum x_i}{n};$$

2) обчислюється показник відхилення значення від середнього:
$$P_i = \frac{x_i}{\bar{x}};$$

3) розраховується середнє відхилення, за яким будується рейтинг:
$$\bar{P} = \frac{\sum P_i}{n}.$$

Ранжування регіонів України за рейтинговою оцінкою побудовано за показниками:

– зовнішньоторговельний оборот (млн дол.) – загальний показник торгівлі товарами на міжнародному ринку (виглядає як сума обсягу експорту та імпорту за кожним регіоном);

– індекс фізичного обсягу валового регіонального продукту (%) – відносний показник, що характеризує зміну обсягу ВРП при зміні ціни на 1;

– чисельність населення (тис. осіб) – характеризує кількість населення, а отже і потенційної робочої сили, що проживає в даному регіоні. Є основним показником для визначення соціально-економічного розвитку регіону.

Після проведеної рейтингової оцінки за даними 2018 року маємо наступні результати (рис. 1).

Найбільше середнє відхилення – 2,54 – має Дніпропетровська область; це означає, що вона є лідером у зовнішній торгівлі України товарами. Дніпро є містом-мільйонником, в якому сконцентрована значна кількість металургійних підприємств, що виробляють продукцію на експорт. Проте, Дніпропетровська область є також і значним споживачем імпортованої продукції, оскільки металургійна промисловість є досить енергоємною, а отже потребує значної кількості палива для задоволення своїх виробничих потреб, а також обладнання для забезпечення безперебійності роботи підприємств.

На другому місці з середнім відхиленням 2,03 знаходиться Донецька область. На сьогодні в Донецькій області розвивається здебільшого добувна промисловість, оскільки саме тут сконцентровані вугільні родовища України, проте знову ж таки, як і Дніпропетровська, Донецька область потребує імпортного палива та обладнання для здійснення своєї основної діяльності.

Львівська область з середнім відхиленням 1,41 посідає третє місце серед 24 регіонів України. Основними галузями, які процвітають у Львівській області, є легка промисловість, хімічна та лісова промисловість. Комплекс легкої промисловості тісно пов'язаний з агропромисловим комплексом, проте працює в основному на привізній сировині та матеріалах. Донедавна Львівщина була головним постачальником сірки в країні колишнього СРСР.

До десятки найбільш розвинених регіонів за зовнішньоторговельним оборотом також увійшли Київська, Запорізька, Харківська, Одеська, Полтавська, Закарпатська та Миколаївська області.

Найменше середнє відхилення (0,56) та обсяг зовнішньоторговельного обороту (339,8 млн дол.) припадає на Чернівецьку область. Вона є малорозвиненою, оскільки в основному в ній процвітає натуральне господарство та сільськогосподарське виробництво.

Варто зазначити, що для співставності даних з оцінки виключено місто Київ, оскільки всі показники тут значно перевищують інші регіональні. В аналізі за 2014 рік також виключено місто Севастополь.

Оцінка соціально-економічного розвитку регіону повинна бути багатовимірною, тобто характеристика регіону повинна здійснюватися за певною множиною статистичних показників шляхом їх агрегування. Саме тому актуальною є розробка значної кількості методик аналізу соціально-економічного

розвитку регіонів та їх використання з метою отримання достовірної та вичерпної інформації. Кожна з розроблених методик оцінки соціально-економічного розвитку регіонів повинна мати свої переваги та недоліки, але загалом сутність їх полягає в обробці вхідної інформації, що надходить від спеціалістів у вигляді цифрової або табличної, а потім представлення вихідної інформації у вигляді окремих показників [1].

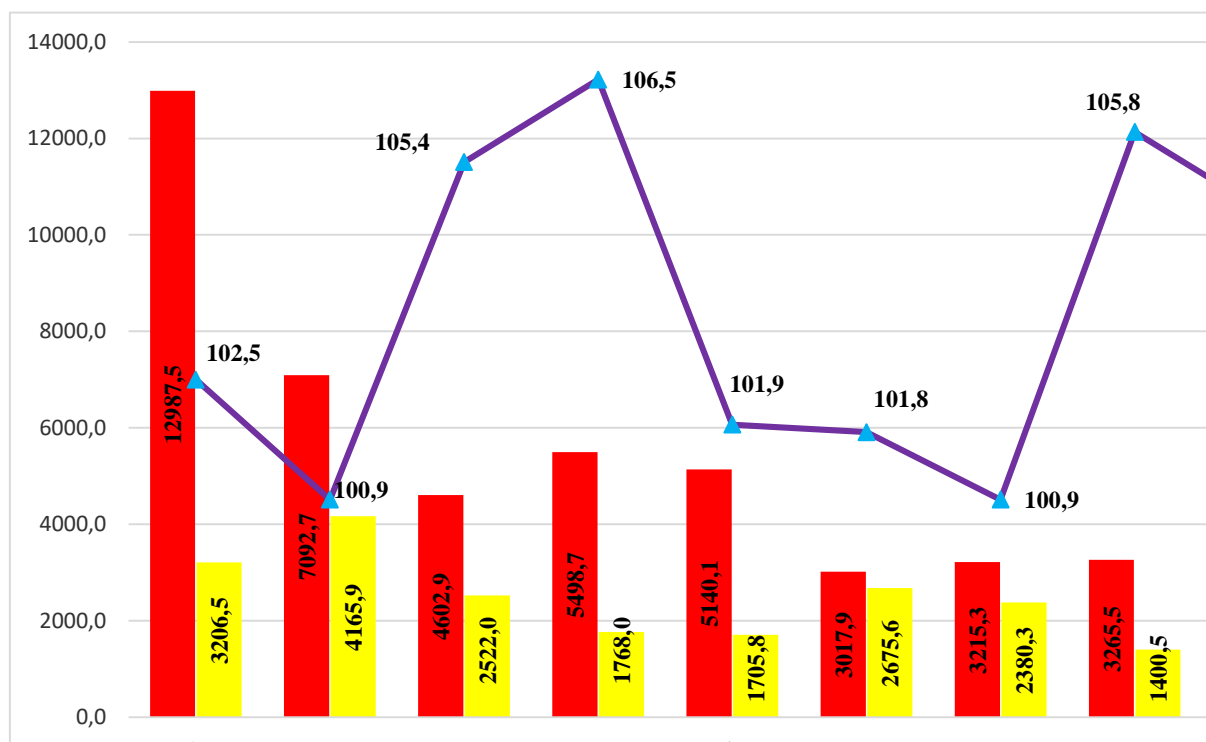

Рис. 1. Рейтингова оцінка найбільших регіонів України – учасників зовнішньоекономічної діяльності у 2018 році
Джерело: власні розрахунки автора за даними Держстату [4]

З метою порівняння та виявлення можливих змін за період, також проведено ранжування регіонів України за зовнішньою торгівлею у 2014 році (рис. 2)

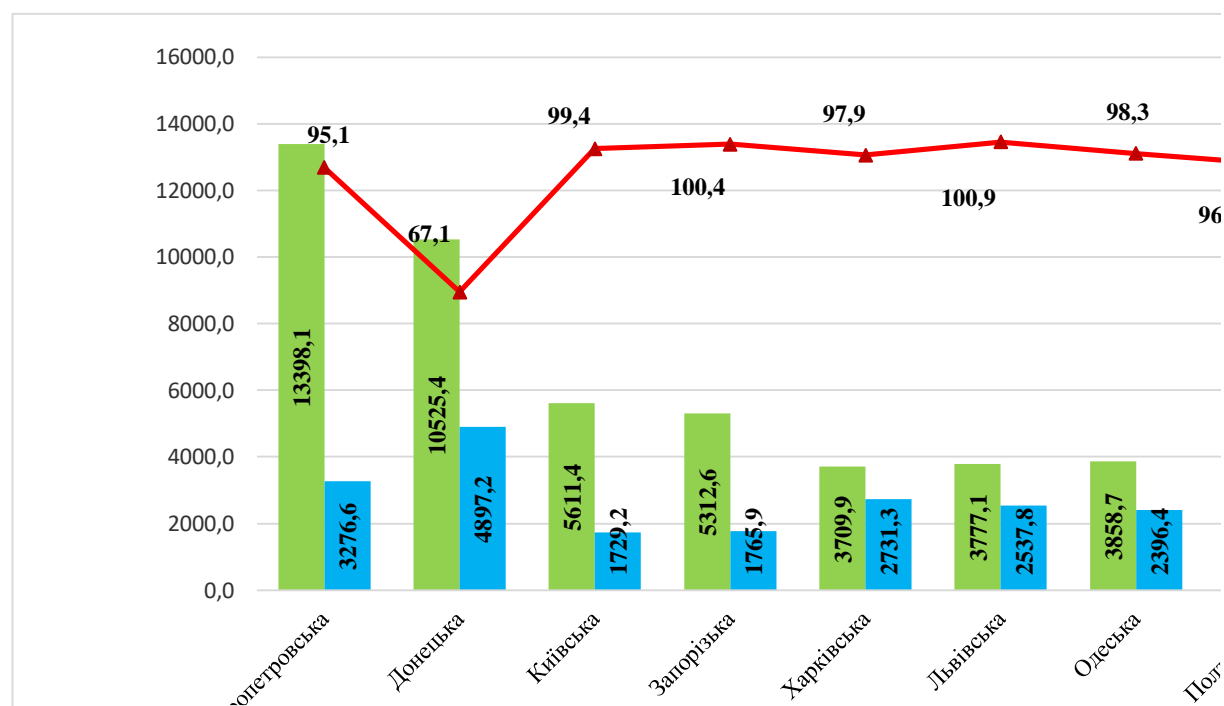

Рис. 2. Рейтингова оцінка найбільших регіонів України – учасників зовнішньоекономічної діяльності у 2014 році
Джерело: власні розрахунки автора за даними Держстату [4]

За даними проведеної рейтингової оцінки маємо наступні результати. Лідируючі позиції з середнім відхиленням (2,50) займає Дніпропетровська область, на другому місці (2,39) – Донецька область. Третє місце у 2014 році займала Київська область (1,32). Провідними галузями промисловості області є електроенергетика, машинобудування та металообробка, будівництво, харчова, медична та легка промисловість.

До десяти найбільших областей-учасників зовнішньоекономічної діяльності також увійшли Запорізька, Харківська, Львівська, Одеська, Полтавська, Луганська та Закарпатська.

Найменше середнє відхилення (0,54) та найменший обсяг зовнішньоторговельного обороту – 240,7 млн дол. – займала знову ж таки Чернівецька область.

Порівняння з 2014 роком проводилося для того, щоб зрозуміти як змінився розподіл областей порівняно з "довоєнним" періодом. Як бачимо, ситуація змінилася зовсім незначно, лише Луганська область у 2018 році опустилася на 13 місце, порівняно з 9 у 2014 році.

Загалом ранжування регіонів дозволяє визначити, в якій з областей виробляється найбільша частка експортоорієнтованих товарів та в якій з областей використовується найбільше імпортової продукції.

У загальному підсумку можна сказати, що як і в "довоєнний" період, так і на сучасному етапі існують регіони, які мають більший вплив на зовнішню торгівлю, а є області, які у міжнародній торгівлі майже не приймають участі.

Дніпропетровська, Донецька та Запорізька області завжди вважалися найбільш економічно розвиненими і в них виробляється найбільше експортоорієнтованих товарів. Проте ці самі області у зв'язку з енергоємністю їх виробництва та великою кількістю населення є також і найбільшими споживачами іноземної продукції, зокрема палива та енергоносіїв.

Висновки. Проведена рейтингова оцінка регіонів України дозволяє визначити високорозвинені та малорозвинені регіони. Як бачимо, найбільш розвиненими регіонами є ті, в яких зосереджені основні промислові, фінансові та людські ресурси. При цьому найбільш відсталіми є сільськогосподарські регіони, які займаються в основному натуральним господарством.

Для уникнення даних розбіжностей раціонально було б закуповувати сировину для виробництва у малорозвинених регіонів, що спровокувало б прилив ресурсів в них, збільшити їм дотації від держави на розбудову промислового сектору та підвищити кваліфікацію робочої сили для того, щоб ці регіони також стали повноцінними учасниками зовнішньої торгівлі.

Головним недоліком оцінки соціально-економічного розвитку регіонів на сучасному етапі є: об'єднання вихідних та вхідних даних без урахування частки коефіцієнтів; при аналізі соціально-економічного розвитку не враховано політичні заходи, що проводяться для покращення становища регіонів, а джерелами інформації є лише офіційні статистичні дані, без урахування тіньового сектору.

Саме для визначення ефективних кроків покращення ситуації в регіонах України з боку Уряду і доцільно проводити ранжування регіонів України на регулярній основі, щоб помічати будь-які зміни та вчасно на них реагувати.

Література

1. Матросова Л. М. Аналіз методик оцінки соціально-економічного розвитку регіонів [Електронний ресурс] / Л. М. Матросова, Л.О. Пруднікова // Економічний вісник Донбасу. – 2008. – № 3. – С. 69–72. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2008_3_12;
2. Єрина А.М. Методологія наукових досліджень : навчальний посібник / Єрина А.М., Захожай В.Б., Єрін Д.Л. – Київ : Центр навчальної літератури, 2004. – 212 с.
3. Єрина А.М. Статистика : [підручник] / А.М. Єрина, З.О. Пальян. – К. : КНЕУ, 2010. – 351 с.
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/oet/oet_u/oet1218_u.htm
5. Брензович К. С. Регіональний вимір зовнішньої торгівлі послугами України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/>
6. Далик В. П. Зовнішня торгівля України: реалії та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / В. П. Далик, Н. І. Дуляба // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2016. – Випуск 7, частина 1. – С. 110–113 – Режим доступу : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/12507/1>;
7. Методологічні положення статистики зовнішньої торгівлі України товарами від 07.12.2006 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2006/588/metod.htm;
8. Про зовнішньоекономічну діяльність [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1991. – № 29, ст. 377. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>

References

1. Matrosova L. M. Analiz metodyk otsinky sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv [Elektronnyi resurs] / L. M. Matrosova, L.O. Prudnikova // Ekonomichnyi visnyk Donbasu. – 2008. – № 3. – S. 69–72. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2008_3_12;
2. Ierina A.M. Metodolohiia naukovykh doslidzhen : navchalnyi posibnyk / Yerina A.M., Zakhozhai V.B., Yerin D.L. – Kyiv : Tsentri navchalnoi literatury, 2004. – 212 s.
3. Ierina A.M. Statystyka : [pidruchnyk] / A.M. Yerina, Z.O. Palian. – K. : KNEU, 2010 – 351 s.
4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/oet/oet_u/oet1218_u.htm

-
5. Brenzovych K. S. Rehionalnyi vymir zovnishnoi torhivli posluhamy Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/>
6. Dalyk V. P. Zovnishnia torhivlia Ukrainy: realii ta perspektyvy rozvytku [Elektronnyi resurs] / V. P. Dalyk, N. I. Duliaba // Naukovi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. – 2016. – Vypusk 7, chastyna 1. – S. 110–113 – Rezhym dostupu : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/12507/1>;
7. Metodolohichni polozhennia statystyky zovnishnoi torhivli Ukrainy tovaramy vid 07.12.2006 roku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2006/588/metod.htm;
8. Pro zovnishnoekonomichnu diialnist [Elektronnyi resurs] // Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR (VVR). – 1991. – № 29, st. 377. – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>

Надрукована : 10.03.2020